

31 JAN 2005

ACD-580

INVC MSA 23/10

KAJIAN ETNOBOTANI KE ATAS ENAM SUKU KAUM
ORANG ASLI DI SEMENANJUNG MALAYSIA

(11) 13/10

oleh

ZAINON ABU SAMAH
JABATAN BOTANI
FAKULTI SAINS
UNIVERSITI MALAYA

Perpustakaan Universiti Malaya

A507342450

OK

TESIS INI DISERAHKAN UNTUK IJAZAH SARJANA SAINS
UNIVERSITI MALAYA
KUALA LUMPUR
(1997)

KANDUNGAN

Muka surat

ABSTRAK.....	i
ABSTRACT.....	iii
PENGHARGAAN.....	v
SINGKATAN KATA.....	vi
SENARAI RAJAH.....	vii
SENARAI JADUAL.....	viii

BAB 1 PENGENALAN

1.1 Definasi Etnobotani.....	1
1.2 Orang Asli.....	2
1.3 Objektif kajian.....	7

BAB 2 BAHAN DAN KAEADAH

2.1 Pendahuluan.....	8
2.2 Bahan-bahan.....	9
2.3 Tapak kajian.....	9
2.3.1 Perkampungan Orang Asli Musoh.....	13
2.3.2 Perkampungan Orang Asli Gedong.....	17
2.3.3 Perkampungan Orang Asli Kemar.....	19
2.3.4 Perkampungan Orang Asli Air Bah.....	23
2.3.5 Perkampungan Orang Asli Aring.....	27

	Muka surat
2.3.6 Perkampungan Orang Asli Peta.....	29
2.3.7 Perkampungan Orang Asli Fort Iskandar.....	33
2.4 Pengumpulan data dan pengutipan sampel.....	37
2.5 Spesimen herbarium.....	38
2.6 Pengcaman spesimen.....	39
2.7 Pemprosesan data.....	39
BAB 3 KEPUTUSAN.....	40
BAB 4 PERBINCANGAN	
4.1 Tumbuhan yang digunakan sebagai makanan.....	61
4.2 Tumbuhan yang digunakan sebagai perubatan.....	78
4.3 Tumbuhan yang digunakan untuk pertukangan/pelbagaiguna.....	97
4.4 Tumbuhan yang digunakan untuk kepercayaan.....	118
4.5 Faktor-faktor yang mempengaruhi data etnobotani.....	127
4.5.1 Persekutaran tapak kajian.....	127
4.5.2 Kesan pembukaan hutan.....	130
4.5.3 Pengambilan sumber hutan secara berlebihan.....	133
4.5.4 Kemudahan perhubungan.....	134
4.5.5 Pelancongan.....	136
4.5.6 Perubahan kepercayaan.....	137

BAB 5	PERBINCANGAN AM.....	138
BAB 6	KESIMPULAN.....	150
RUJUKAN.....		159
APENDIKS		
1:	Senarai spesies tumbuhan di setiap tapak kajian.....	164
2:	Senarai spesies tumbuhan bagi setiap kategori di setiap tapak kajian.....	191
3:	Huraian etnobotani setiap spesies tumbuhan yang telah direkodkan di tapak kajian.....	215
INDEKS.....		332

ABSTRAK

Objektif utama kajian ini adalah untuk mendokumentasikan tumbuh-tumbuhan yang digunakan oleh masyarakat Orang Asli yang dikaji, di samping melihat variasi dari segi spesies dan penggunaan tumbuhan tersebut di kalangan suku kaum yang berbeza dan juga faktor-faktor yang mempengaruhi jumlah penggunaan tumbuhan di setiap tapak kajian.

Kajian ini dijalankan di tujuh tapak kajian dengan enam suku kaum yang berbeza iaitu Perkampungan Orang Asli Musoh (Semai), Perkampungan Orang Asli Gedong (Semai), Perkampungan Orang Asli Kemar (Temiar), Perkampungan Orang Asli Air Bah (Lanoh), Perkampungan Orang Asli Aring (Batek), Perkampungan Orang Asli Peta (Jakun) dan Perkampungan Orang Asli Fort Iskandar (Semelai).

Hasil kajian menunjukkan sebanyak 315 spesies telah direkodkan dan jumlah keseluruhan kutipan adalah sebanyak 508. Sembilan puluh dua kutipan tumbuhan telah diperolehi di Musoh, 94 di Gedong, 61 di Kemar, 68 di Air Bah, 79 di Aring, 80 di Peta dan 34 di Fort Iskandar.

Tumbuh-tumbuhan berguna ini telah dikelaskan kepada empat kategori iaitu sebagai tumbuhan makanan, perubatan, pertukangan/pelbagaiguna dan kepercayaan. Sebanyak 131 spesies digunakan sebagai makanan, 142 spesies digunakan untuk perubatan, 86 spesies digunakan untuk pertukangan dan pelbagaiguna dan 36 spesies untuk kepercayaan.

Sebahagian besar daripada spesies tumbuhan makanan direbus ataupun dibakar sebelum dimakan ataupun dimakan mentah. Bahagian tumbuhan yang digunakan ialah daun, ubi, rizom dan buah. Ia samada direbus, disalai atau dilumatkan sebelum digunakan.

Bagi kategori pertukangan dan pelbagaiguna, bahagian tumbuhan yang digunakan ialah batang, daun, buah dan bunga. Bahagian daun, ubi dan rizom tumbuhan digunakan untuk kategori kepercayaan.

Hasil kajian juga mendapati tiada spesies yang digunakan untuk ke empat-empat kategori. Sebahagian besar daripada tumbuhan makanan dan pertukangan/ pelbagaiguna adalah sama dari segi spesies dan cara penyediaannya di ketujuh-tujuh tapak kajian. Bagi tumbuhan perubatan, hampir keseluruhan spesies, cara penyediaannya dan jenis penyakit yang dirawat adalah berbeza di kalangan masyarakat yang dikaji. Spesies tumbuhan yang digunakan untuk kepercayaan adalah berbeza.

Faktor-faktor mengenai jumlah hutan yang terdapat di persekitaran kawasan penempatan, implikasi yang timbul daripada aktiviti pembukaan hutan, pengambilan sumber tumbuhan secara berlebihan, pembinaan jalan, pelancongan dan pertukaran kepercayaan telah mempengaruhi jumlah spesies tumbuhan yang digunakan.

Secara keseluruhan, masyarakat Orang Asli yang dikaji ini sedang mengalami perubahan dari segi cara hidup tradisional kepada cara hidup yang lebih maju dan jumlah tumbuhan yang digunakan di dalam kehidupan sehari-hari menjadi semakin berkurangan.

ABSTRACT

The main objective of this research is to document the useful plants used by Aboriginal communities. This study also examined the variation of species and the uses among the different ethnic groups and also the factors which influence the amount of plants used at each study site.

This project was carried out at seven study sites with six different ethnic groups, namely Perkampungan Orang Asli Musoh (Semai), Perkampungan Orang Asli Gedong (Semai), Perkampungan Orang Asli Kemar (Temiar), Perkampungan Orang Asli Air Bah (Lanoh), Perkampungan Orang Asli Aring (Batek), Perkampungan Orang Asli Peta (Jakun) and Perkampungan Orang Asli Fort Iskandar (Semelai).

Results show a total of 315 species of useful plants (508 collections). Ninety two collections were found at Musoh, 94 at Gedong, 61 at Kemar, 68 at Air Bah, 79 at Aring, 80 at Peta and 34 at Fort Iskandar.

The plants were divided into four categories as food, medicinal purposes, technology/multipurpose and ritual. One hundred and thirty one species were used as food, 142 species for medicinal purposes, 86 species for technology/multipurpose and 36 species for ritual.

Most of the food species were boiled or heated over the fire before consumption or eaten raw. The parts of plants used are leaf, tuber, rhizome and fruit. For medicinal plants, they used the root, leaf, rhizome and tuber, which are boiled, heated over a fire or

pounded before use. For the technology/multipurpose category, parts of plants used are stem, leaf, fruit and flower. The leaf, tuber and rhizome of plants were used for rituals.

Results also show that no species is used for all four categories. Among the seven study sites, most of the food and technology/multipurpose plants are similar in species and also in the method of preparation. In medicinal category, almost for all species recorded, the method of preparation and the kind of diseases treated are different among the communities. The species used for ritual are also different for different purposes.

Various factors such as amount of forest around their site, implications from deforestation activities, over exploitation of the forest resources, road building, tourism and changing beliefs influenced the number of plant species used.

The overall results show that Aboriginal communities are slowly changing from traditional to modern life styles and the usage of plants in their daily lives has become reduced.

Penghargaan

Jutaan terima kasih kepada penyelia saya, Profesor Madya Ong Hean Chooi di atas segala bantuan, dorongan dan teguran sepanjang menyiapkan tesis ini.

Juga kepada En. Aznam Abu Talib, Cik Aza, En. Ayup Panjang, Puan Zaini Bah Akeh, En. Wan Fauzi, Puan Norhayati, En. Zaini Hashim, En. Abu Hurairah, En. Badrulhisham, En. Md. Nasir dan En. Zainal dari Jabatan Hal Ehwal Orang Asli (JHEOA) negeri/daerah yang juga telah memberikan kerjasama, panduan dan bantuan semasa saya menjalankan kajian di setiap perkampungan Orang Asli yang terlibat.

Tidak lupa juga kepada Tok Batin Bah Boi, Bah Malau, Batin Asu bin Busu, Batin Along Ngah, Batin Along bin Selumbar, Batin Alias bin Semedang, En. Kasim, Batin Alam, Mak cik Saji, Bidan Senah, Penghulu Abas dan semua penduduk kampung Orang Asli yang telah memberikan sepenuh kerjasama, bantuan, maklumat dan penerangan berkaitan dengan penyelidikan ini.

Akhir sekali kepada En. Fadhil, En. Tamat, En. Ponniah, En. Naggapan, En. Mustapa, En. Juraidi, Cik Wan Fadhilah dan Puan Wan Naaimah yang turut membantu saya di sepanjang tempoh menjalankan penyelidikan dan menyiapkan tesis ini.

Singkatan Kata

Ms	-	Perkampungan Orang Asli Musoh
Gd	-	Perkampungan Orang Asli Gedong
Km	-	Perkampungan Orang Asli Kemar
AB	-	Perkampungan Orang Asli Air Bah
Ar	-	Perkampungan Orang Asli Aring
Pt	-	Perkampungan Orang Asli Peta
FI	-	Perkampungan Orang Asli Fort Iskandar
Sem. antarabangsa	-	Sempadan antarabangsa
Sem. daerah	-	Sempadan daerah
Sem. mukim	-	Sempadan mukim.
DARA	-	Lembaga Kemajuan Pahang Tenggara
FELCRA	-	Lembaga Penyatuan dan Pemilihan Tanah Persekutuan
FELDA	-	Lembaga Penyatuan Tanah Persekutuan
JHEOA	-	Jabatan Hal Ehwal Orang Asli

SENARAI RAJAH

Muka surat

Rajah 1 : Taburan Orang Asli di Semenanjung Malaysia.....	6
Rajah 2 : Lokasi tapak-tapak kajian.....	12
Rajah 3 : Tapak kajian - Perkampungan Orang Asli Musoh dan Gedong.....	15
Rajah 4 : Tapak kajian - Perkampungan Orang Asli Kemar.....	20
Rajah 5 : Tapak kajian - Perkampungan Orang Asli Air Bah.....	24
Rajah 6 : Tapak kajian - Perkampungan Orang Asli Aring.....	28
Rajah 7 : Tapak kajian - Perkampungan Orang Asli Peta	30
Rajah 8 : Tapak kajian - Perkampungan Orang Asli Fort Iskandar.....	34

SENARAI JADUAL

Muka surat

Jadual 1 : Jumlah masyarakat Orang Asli bagi setiap suku kaum di Semenanjung Malaysia.....	5
Jadual 2 : Ringkasan mengenai tapak kajian.....	36
Jadual 3 : Bahagian tumbuhan yang digunakan dan tujuan penggunaan setiap spesies yang telah direkodkan.....	43
Jadual 4 : Jumlah koleksi tumbuhan di setiap tapak kajian.....	58
Jadual 5 : Bilangan koleksi tumbuhan mengikut kategori.....	58
Jadual 6 : Bilangan koleksi dan famili tumbuhan bagi setiap kategori di setiap tapak kajian.....	59
Jadual 7 : Senarai spesies tumbuhan yang digunakan sebagai makanan.....	70
Jadual 8 : Senarai spesies tumbuhan yang digunakan untuk perubatan.....	89
Jadual 9 : Senarai spesies tumbuhan yang digunakan untuk pertukangan dan pelbagaiguna.....	111
Jadual 10 : Senarai spesies tumbuhan yang digunakan untuk kepercayaan.....	124
Jadual 11 : Spesies tumbuhan yang dicatatkan di Perkampungan Orang Asli Musoh	164
Jadual 12 : Spesies tumbuhan yang dicatatkan di Perkampungan Orang Asli Gedong.....	169
Jadual 13 : Spesies tumbuhan yang dicatatkan di Perkampungan Orang Asli Kemar.....	174
Jadual 14 : Spesies tumbuhan yang dicatatkan di Perkampungan Orang Asli Air Bah.....	177
Jadual 15 : Spesies tumbuhan yang dicatatkan di Perkampungan Orang Asli Aring.....	181
Jadual 16 : Spesies tumbuhan yang dicatatkan di Perkampungan Orang Asli Peta.....	185

Jadual 17 : Spesies tumbuhan yang dicatatkan di Perkampungan Orang Asli Fort Iskandar.....	189
Jadual 18 : Tumbuhan yang digunakan sebagai makanan oleh masyarakat Asli di Musoh	191
Jadual 19 : Tumbuhan yang digunakan sebagai makanan oleh masyarakat Asli di Gedong.....	193
Jadual 20 : Tumbuhan yang digunakan sebagai makanan oleh masyarakat Asli di Kemar.....	195
Jadual 21 : Tumbuhan yang digunakan sebagai makanan oleh masyarakat Asli di Air Bah.....	196
Jadual 22 : Tumbuhan yang digunakan sebagai makanan oleh masyarakat Asli di Aring.....	197
Jadual 23 : Tumbuhan yang digunakan sebagai makanan oleh masyarakat Asli di Peta.....	198
Jadual 24 : Tumbuhan yang digunakan sebagai makanan oleh masyarakat Asli di Fort Iskandar.....	199
Jadual 25 : Tumbuhan yang digunakan untuk perubatan oleh masyarakat Asli di Musoh	200
Jadual 26 : Tumbuhan yang digunakan untuk perubatan oleh masyarakat Asli di Gedong.....	201
Jadual 27 : Tumbuhan yang digunakan untuk perubatan oleh masyarakat Asli di Kemar.....	202
Jadual 28 : Tumbuhan yang digunakan untuk perubatan oleh masyarakat Asli di Air Bah.....	203
Jadual 29 : Tumbuhan yang digunakan untuk perubatan oleh masyarakat Asli di Aring.....	205
Jadual 30 : Tumbuhan yang digunakan untuk perubatan oleh masyarakat Asli di Peta.....	206

Jadual 31 : Tumbuhan yang digunakan untuk perubatan oleh masyarakat Asli di Fort Iskandar.....	207
Jadual 32 : Tumbuhan yang digunakan untuk pertukangan/pelbagaiguna oleh masyarakat Asli di Musoh	208
Jadual 33 : Tumbuhan yang digunakan untuk pertukangan/pelbagaiguna oleh masyarakat Asli di Gedong.....	209
Jadual 34 : Tumbuhan yang digunakan untuk pertukangan/pelbagaiguna oleh masyarakat Asli di Kemar.....	210
Jadual 35 : Tumbuhan yang digunakan untuk pertukangan/pelbagaiguna oleh masyarakat Asli di Air Bah.....	210
Jadual 36 : Tumbuhan yang digunakan untuk pertukangan/pelbagaiguna oleh masyarakat Asli di Aring.....	211
Jadual 37 : Tumbuhan yang digunakan untuk pertukangan/pelbagaiguna oleh masyarakat Asli di Peta.....	211
Jadual 38 : Tumbuhan yang digunakan untuk pertukangan/pelbagaiguna oleh masyarakat Asli di Fort Iskandar.....	212
Jadual 39 : Tumbuhan yang digunakan untuk kepercayaan oleh masyarakat Asli di Musoh	213
Jadual 40 : Tumbuhan yang digunakan untuk kepercayaan oleh masyarakat Asli di Gedong.....	213
Jadual 41 : Tumbuhan yang digunakan untuk kepercayaan oleh masyarakat Asli di Kemar.....	214
Jadual 42 : Tumbuhan yang digunakan untuk kepercayaan oleh masyarakat Asli di Air Bah.....	214
Jadual 43 : Tumbuhan yang digunakan untuk kepercayaan oleh masyarakat Asli di Aring.....	214
Jadual 44 : Tumbuhan yang digunakan untuk kepercayaan oleh masyarakat Asli di Fort Iskandar.....	214